

ПРЕГЛЕД И КЛАСИФИКАЦИЈА НА ГЛАГОЛИТЕ ШТО ИСКАЖУВААТ ПСИХИЧКА СОСТОЈБА ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

д-р Билјана Ивановска*
д-р Нина Даскаловска*

Апстракт: Предмет на овој труд е анализа на глаголите што искажуваат психичка состојба кај човекот, а се поврзани со семантичкиот признак „емоционалност“ во германскиот и во македонскиот јазик. Под поимот **глаголи што искажуваат психичка состојба** подразбираме одредено множество глаголи што изразуваат состојба на љубов, омраза, чудење, сомнение, жал, срам, радост, страв, лутина и други емотивни состојби кај човекот. Во ова група глаголи спаѓаат глаголите: *се/сака* (/sich/ lieben), *се/мрази* (hassen), *се/чуди* (/sich/ wundern), *се сомнева* (zweifeln), */се/ жали* (trauern), */се/ срами* (/sich/ schämen), *се радува* (/sich/ freuen), */се/ плаши* (/sich/ fürchten), */се/ луту* (/sich/ ärgern) и други. Бројот на овие глаголи е голем и во понатамошниот текст табеларно е претставена група од четириесет глаголи и се дава предлог за нивна поделба, укажувајќи на разликите меѓу ваквиот тип на глаголи во германскиот и во македонскиот јазик.

Клучни зборови: глаголи, психичка состојба, емоционалност, споредбена анализа.

OVERVIEW AND CLASSIFICATION OF VERBS EXPRESSING PSYCHOLOGICAL STATE IN CONTEMPORARY GERMAN AND MACEDONIAN LANGUAGE

Biljana Ivanovska, Ph.D.*
Nina Daskalovska, Ph.D.*

Abstract: The subject of this paper is an analysis of the verbs that express psychological state in humans and are related to the semantic feature “emotionality” in contemporary German and Macedonian language. The word class of verbs that express mental state includes a certain set of verbs that express a state of love, hate, wonder, doubt, unhappiness, shame, joy, fear, anger and other emotional states in humans. This group of verbs includes the verbs such as: *се/сака* (/sich/ lieben), *се/мрази* (hassen),

* Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

се/чуди (/sich/ wundern), се сомнева (zweifeln), /се/ жали (trauern), /се/ сраму (/sich/ schämen), се радува (/sich/ freuen), /се/ плаши (/sich/ fürchten), /се/ луту (/sich/ ärgern) and others. The number of these verbs is large. In this paper we present a group of forty verbs indicating the differences between these types of verbs in German and Macedonian language.

Key words: verbs, psychological state, emotionality, comparative analysis.

1. Вовед

Во германскиот и во македонскиот јазик постојат различни форми за опишување на емоционалната состојба на човекот која може да се изрази преку различни зборовни групи. Ние ја анализираме зборовната класа на глаголите и немаме за цел да ги опишуваме сите глаголи што изразуваат психичка состојба. Тоа би било премногу голем проект на работа со далеку поширок опсег. Наша цел е да спроведеме контрастивни испитувања и анализа на дел од овие глаголи во македонскиот и во германскиот јазик.

Покрај тоа, се надеваме дека резултатите од споредувањата на ваквиот тип на македонски и германски глаголи ќе најдат примена во наставата по македонски и германски јазик, во преведувањето и изработката на учебни помагала (граматики, речници, учебници и др.). Во прилог е дадена табелата која ги претставува глаголите кои се поврзани со семантичкиот признак „емоционалност“ во современиот германски и македонски јазик.

Табела (1)

1	(sich) amüsieren / (се) забавува	V. t/V.refl.	
2	(sich) ängstigen / (се) плаши	V. t/V.refl.	
3	(sich) ärgern / (се) луту	V. t/V.refl.	
4	(sich) bedanken / (се) заблагодарува	V.refl.	
5	(sich) befinden / (се) наоѓа/смета/(се) чувствува	V. t/V.i/V. ref.	
6	(sich) begeistern / (се) чувствува	V. t/V.refl.	
7	(sich) begnügen / (се)задоволува	V.t/V .refl.	
8	(sich) beklagen / (се) жали	V.t/V .refl.	
9	(sich) bekümmern / (се) грижи	V.t/V .refl.	
10	(sich) bemühen /се труди	V.t/V. refl.	
11	(sich) beruhigen / (се) смирува	V.t/V. refl.	
12	(sich) bescheiden / (се) задоволува	V.t/V.refl.	
13	(sich) beschweren / (се) жали	V.t/V. refl.	

14	sich besinnen / (се) сеќава	V.refl.	
15	(sich) denken /се/ си мисли	V. t/V.i/V. refl	Dativ
16	(sich) einbilden / (си) вообразува	V.refl.	Dativ
17	(sich) ekeln / (се) гади	V.t/V .refl.	
18	(sich) enthalten / (се) воздржува	V.t/V. refl.	
19	sich entsinnen / (се) сеќава	V.refl.	
20	(sich) entwöhnen / (се) одвикнува	V.t/V.refl.	
21	(sich) erbarmen / (се) смилува	V.t/V.refl.	
22	(sich) erfreuen / (се) израдува	V.t/V.refl.	
23	(sich) erholen / (се) одмора	V.refl.	
24	(sich) erinnern / (се сеќава;(се) присетува	V.t/V.refl.	
25	(sich) freuen / (се) радува	V.t/V.refl.	
26	(sich) fühlen / (се) чувствува	V.t/V.i/V refl.	
27	(sich) fürchten / (се) плаши	V.t/V.i/V refl.	
28	sich gedulden / (се) стрпува	V.refl.	
29	(sich) gewöhnen / (се) навикнува	V.t/V.refl.	
30	(sich) irren / (се) лаже	V.i./V.refl.	
31	(sich) kümmern / (се) грижи	V.i./ V.t./ V.refl.	
32	(sich) rächen / (се) осветува	V.t./V.refl.	
33	(sich) rühmen / (се) слави	V.t./V.refl.	
34	sich schämen / (се) срами	V.refl.	
35	sich sehnen /копнее	V. refl.	
36	(sich) sorgen /(се) грижи	V.i./V. refl.	
37	(sich) täuschen /(се) лаже; (се) измамува	V.t/V. refl.	
38	(sich) trauen /(се) осмелува	V.t/V.i./V refl.	Dativ
39	(sich) trösten / (се) теши	V.t/V.refl.	
40	(sich) verfeinden / намрази, (се) кара	V. refl.	

V.refl .=reflexives Verb .

V.t. = transitives Verb

V.i. = intransitives Verb.

2. Поделба на глаголите што изразуваат психичка состојба во германскиот и во македонскиот јазик

Според Фомина (1998), глаголите што искажуваат психичка состојба имаат централно место во општиот вокабулар на глаголски лексеми во германскиот јазик што се поврзани со емоција. Глаголите што искажуваат психичка состојба, според своето семантичко значење, можат да се поделат во неколку групи, и тоа: глаголи што искажуваат состојба на *жал, лутина/гнев, страв, задоволство, чудење, очекување/надеж, незадоволство, љубов, сочувство и завист*.

Глаголите што искажуваат *жал* процентуално зафаќаат најголем дел од корпусот на глаголи што означуваат психичка состојба (22%). Во оваа група спаѓаат глаголи што го опишуваат психо-физиолошкиот карактер на личноста и оваа состојба може да се изрази преку следните дејства:

- плачење: heulen, jammern, schluchzen, plärren, wimmern, wehklagen /завива, офка, лелека, вреска, кемка, кука/,
- мимика и гестулација: schmollen, runzeln /се криви, се мурти/,
- говор: knurren, murren, brummen /ржи, мрмори, дрдори/,
- однесување на човекот: trauern, leiden, verzweifeln /жали, страда, очајува/.

Глаголските лексеми што искажуваат состојба на *жал* се разликуваат во семантичката содржина: некои од нив го одразуваат процесот на доживување на состојбата *жал* (sich abhärmen), sich quälen /се јадосува, се мачи), додека другата група глаголи го одразуваат крајниот резултат на процесот/настанот (versteinen, erlöschen/се скаменува, замира).

Една од специфичностите на глаголите е т.н. *гранична семантика* (ergrimmen, grollen, bersten, sieden, sich totärgen /разгневува, фрчи, прска, врие, умира од јад). Во принцип, нивните дејства се сметаат како гранични реакции. Поради тоа, оваа состојба тешко би можела да се вербализира со глаголи од неутрална семантика. Во оваа група глаголи се среќаваат и такви што ја потенцираат сликовитата компонента (sich fuchsen, schmollen /мами, се криви)/. Нивната семантичка посебност се состои во тоа што тие се манифестираат во реакции на мимика при излив на гнев или лутина. Одредени глаголи можат да искажат однесување на човекот при излив на гнев или лутина: rasen, toben, zanken/беснее, гневи, се препира/. Во значењето на овие глаголи емотивната компонента е поврзана со експресивната компонента. Во оваа група можат да се вродат и глаголите што искажуваат психофизиолошко дејство на субјектот при говорен акт (brummen, brüllen, maulen/мрмори, урла, писка). Во оваа група глаголи спаѓаат и глаголите: sich ärgern, wüten/се лути, се

разјарува/. Состојба на страв може да се опише со глаголи кои ја изразуваат самата состојба на страв (Angstselbst–sich ängstigen, sich fürchten, sich erschrecken/се плаши, стравува, се ужасува), или пак со глаголи што ги опишуваат физиолошките карактеристики на стравот (erzittern, erblassen, sich entfärben/трепери, пребледува, бледее/). Глаголите што покажуваат чувство на страв се претставуваат како лексеми со гранично значење: некои од нив се однесуваат на процесот на доживување на самата состојба на страв (sich entsetzen, grausen, schockieren/се ужасува, згрозува, шокира, додека други глаголи се однесуваат на крајниот резултат на процесот (verstummen, versteinern, erschüttern/занемува, се скаменува, се потресува).

Групата глаголи што искажува /задоволство/ е претставена преку вербални предикати, кои можат да опишуваат:

- физиолошки карактеристики на задоволство (jubeln, jaulen /воскликнува, ликува/),
- однесување на субјектот во моментот на задоволство (kalbern, sich aalen, spaßen/се палави, безделнички, се шегува),
- мимика на субјектот (feixen, grinsen/се клешти, се криви).

Во групата на глаголи што искажуваат /чудење/ се разлукваат вербални лексеми со позитивна содржина (bezaubern, blenden, sich wundern/пленува, заслепува, се чуди/), како и лексеми со негативна содржина (verdutzen, verblüffen, ertappen/се збркува, вчудоневидува, изненадува).

Глаголските лексеми што искажуваат *очекување/надеж*, покрај емотивната компонента, во своето значење содржат и експресивна компонента (gieren, sich sehnen (nach), dürsten/тежнее, копнее (по) жедува). Во овој контекст треба да се спомене дека човековите желби и снисhta често имаат експресивен (интензивен) карактер. Освен тоа, стремежите на човекот кон остварување на својот сон или желба се проследени со психолошки доживувања (schmachten, seufzen/чезнее, воздивнува) /сп. Реслер 1979; Потие 1978/.

Глаголи што искажуваат /незадоволство/ припаѓаат кон групата глаголски предикати што искажуваат психо-физиолошки дејства на објектот, и тоа:

- Глаголи што се поврзани со говор (murren, brummen, maulen / мрмори, мумла, дрдори);
- Глаголи што се поврзани со однесување на субјектот (nörgeln, kritteln / дрдори, зајадува);
- Глаголи што се однесуваат на мимиката со која се изразува незадоволството (schmollen / пркоси).

Од стилистичка гледна точка, сите овие глаголи се однесуваат на глаголската лексика од разговорниот јазик. Дел од овие глаголи можат дадат и имплицитна информација за психичките карактеристики на субјектот, за неговиот темперамент и карактер. Од изборот на глаголските лексеми често може да се увидат особеностите на темпераментот и карактерот. Од изборот на глаголските лексеми често може да се увидат особеностите на темпераментот и психичкиот портрет на личноста. Глаголите од типот: trommeln, klönnen, quasseln / дрдори, додева, плампа, се карактеристика на сангвиничен или холеричен темперамент на личност (возбудливи, лесно подложни на пријатно и непријатно расположение, живи, лесномислени, лесноверни, мечтателни, лути и бесни лица). Од друга страна, пак, вербалните лексеми од типот: brummen, musken, flunkern / брмчи, мумла, мами и др., можат да се употребат од лица со флегматичен или меланхоличен темперамент, кои манифестираат нечувствителност, рамнодушност, тромост, ладнокрвност, тажност, потиштеност и лесно менливи и преодни чувства и расположенија (сп. Азангер & Венингер 1990).

Глаголските лексеми што искажуваат состојба на љубов, во принцип, се употребуваат за изразување љубов кон жената, бидејќи таа најчесто се среќава како објект на обожување. Најголем дел од глаголите што искажуваат љубов им припаѓаат на граничните глаголи (или интензивните), бидејќи тие искажуваат гранични дејства, гранични чувства, гранични доживувања и др. (anbeten, begehren, glühen / обожува, посакува, гори). Многу од овие глаголски лексеми се поврзуваат со однесувањето на заљубениот (schöntun, kokettieren, flirten, poussieren / се умилкува, кокетира, флертува, се додворува). Процентуално мал дел (3%) опфаќаат глаголи што искажуваат /омраза/ (hassen, hetzen, verabscheuen, anfeinden / мрази, нас'скува, се гнаси, напаѓа).

3. Заклучок

Преку анализата на глаголите што искажуваат психичка состојба кај човекот во германскиот и во македонскиот јазик ја прикажуваме поделбата на глаголите со семантичкиот признак „емоционалност“ во стандардниот германски и македонски јазик. Под поимот **глаголи што искажуваат психичка состојба** подразбираме одредено множество глаголи што изразуваат состојба на **љубов, омраза, чудење, сомнение, жал, срам, радост, страв, лутина** и други емотивни состојби кај човекот. Во ова група глаголи спаѓаат глаголите: **се/сака (/sich/ lieben), се/мразу (hassen), се/чуду (/sich/ wundern), се сомнева (zweifeln), /се/ жалу (trauern), /се/ сраму (/sich/ schämen), се радува (/sich/ freuen), /се/ плашу (/sich/ fürchten), /се/ луту (/sich/ ärgern)** и други. Глаголите што искажуваат психичка состојба во германскиот и во македонскиот јазик можат да се разгледуваат од морфосинтаксичко, семструктурално и психолингвистичко гледиште. Можните семантичките особености на

овие глаголи во поврзаност со различните видови значење, како на пример: лексичко-парадигматско, граматичко, референцијално, асоцијативно, перцептивно, конотативно, афективно, ситуативно, стилско, контекстуално како и методите на сем-анализата ги поставуваме како основа за една подлабока и поопсежна лингвистичка анализа.

Библиографија

1. Asanger R. & Wenninger G. (1992): Handwörterbuch der Psychologie. Weinheim: Union.
2. Blanke v. G. (1973): Einführung in die semantische Analyse. Max Hueber Verlag: München. S. 23-61.
3. Fomina S. (1998): Emotional-wertende Lexik der deutschen Gegenwartssprache. Monographie. Institut für deutsche Sprache. Mannheim.
4. Pottier B. (1978): Entwurf einer modernen Semantik. In: Strukturelle Bedeutungslehre. Hrsg. V.H. Geckeler. Darmstadt, S. 68.
5. Rössler G. (1979): Konnotationen. Untersuchungen zum Problem der Mit- und Nebenbedeutungen. Franz Steiner Verlag GmbH: Wiesbaden, 59-135.